

УДК 323.2-042.3: [323.1 + 316.34]
DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.25.21>

ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗКОЛУ У ВИМІРІ ПРЕМОДЕРНОВОГО СОЦІОКОДУ

Денис Попков

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
філософський факультет, кафедра політології
майдан Свободи, 4, 61022, м. Харків, Україна*

Стаття є продовженням дослідження автора впливу пропорційної виборчої системи на консолідацію розколотого суспільства за допомогою парадигмального аналізу й методу міждисциплінарних аналогій. Актуальність з'ясування ймовірних наслідків переходу України на виключно пропорційну виборчу систему обґрунтовується результатами президентської та парламентської кампаній 2019 року. Пропорційна виборча система розглядається в контексті її «генетичного коду» – принципу партійності. У фокус уваги покладено патерни, що узалеженні архетипами Премодерну. Наведено історичні приклади узалеження конфліктогенної політичної мотивації від примордіальної концептуалізації нації. Обґрунтовано застосування примордіального підходу до нації для цілей дослідження й окреслено зв'язок із парадигмою Модерну. Висловлено аргументи щодо ризику утворення підстав для розгортання конфлікту й за умови впровадження громадянської версії націоналізму. Визначено взаємозв'язок між етнічною ідентичністю та партійною належністю через атрибутивну спорідненість функціоналу етнічної самосвідомості зі сферою діяльності партій як суб'єктів політики. Продемонстровано об'єктивну «зацікавленість» у взаємному підсиленні етнічної самосвідомості й партійного позионування в умовах суспільного розколу. Обґрунтовано домінацію етнічної мотивації в міжсегментних політичних взаємодіях. Автором відзначається, що етнічна «мотивація» в політиці може пов'язуватися з дискримінаційними підходами як ефективним способом досягнення перемоги в конкурентній боротьбі між суспільними групами за обмежені ресурси. Доведено закономірність ескалації конфліктного сценарію в таких умовах у світлі підходів теорії раціонального вибору й теорії ігор. Запропоновано як пояснювальний механізм конфліктної взаємодії етносів у державі та її впливу на формування політичної нації аналогію зі структурою особистості З. Фрейда. Показано ймовірність запровадження етнократичного режиму влади. Окреслено напрями подальшого розвитку дослідження проблематики та перспективи наукової розвідки.

Ключові слова: пропорційна виборча система, парадигмальний аналіз, етнічна ідентичність, суспільний розкол, Премодерн, політична партія, архетип, «Над-Я», «Воно», нація, етнократія.

Завершення дострокових парламентських виборів 2019 р. в Україні, які проведені за «старою» змішаною виборчою системою¹, гучною перемогою пропрезидентської/нової політичної сили деякою мірою змістило фокус суспільно-політичної уваги експертів і політичних гравців із питань законодавчого забезпечення й удосконалення виборчих процедур до більш «цікавих» і/або справді нагальних питань запуску роботи парламенту, формування Уряду та зумовленої цим черговою трансформації політико-економічного ландшафту країни. Разом із цим широко обговорювана вірогідність оголошення дострокових місцевих виборів, невдоволеність поточних аутсайдерів політичного процесу результатом розподілу

¹ Ініціатива команди новобраного Президента напередодні дострокової виборчої компанії змінила «правила виборчої гри» й запровадити пропорційну виборчу систему з відкритими списками провалена зі скандалом і взаємними звинуваченнями в зраді учасників невдалої політичної угоди

влади та природна зацікавленість керівництва нової владної більшості інституційно забезпечити її структурну єдність і керованість становлять самодостатню² підставу стверджувати, що питання модернізації виборчої системи з національного порядку денного не знято. Своєю чергою, актуальність і складність із погляду багатоаспектного впливу запрограмованих алгоритмом функціонування механізму комплектації представницьких органів влади на соціально-політичну реальність держави проблеми реформування виборчої системи зумовлюють потребу в усебічному дослідженні наявних варіантів.

Попри заяви представників команди домінуючої сьогодні політичної сили про бажання посилити відповідальність парламентарів у тому числі й шляхом запровадження інституту відклику депутата³, основною обговорюваною альтернативою залишається запровадження повної пропорційної виборчої системи, тому вважаємо за доцільне продовжити започатковане попередньою публікацією [1] і в окреслених у ній межах у контексті парадигмального аналізу досліджувати ймовірні ризики функціонування такої електоральної системи в реаліях суспільного розколу [2] України.

Якщо в першій публікації, окрім викладення загальних підходів дослідження до визначення сутності пропорційної системи (далі – ПС)⁴, зосереджено увагу на притаманних елементах постіндустріального суспільства патернах, то метою цієї статті є спроба визначення зворотних зв'язків між активованими ПС партіями й елементами суспільства, соціокультурний код яких може бути асоційований із домінуванням патернів премодернового походження, з погляду впливу на консолідацію суспільства.

Логіка такої послідовності⁵ висвітлення результатів парадигмального аналізу зумовлена застосуванням гауссівського закону нормального розподілу: розмірність елементів нашого суспільства, що переважно діють за «програмою» Премодерну й Постмодерну, є зіставною між собою; такі соціальні шаблони становлять певне «відхилення» від медіанного коду Сучасності чисельно більшої політично активної групи суспільства, колективна свідомість якої відповідає парадигмі Модерну. Варто підкреслити, що ми поділяємо позицію, згідно з якою людина в Україні, принаймні в поточних умовах демократичного транзиту й паралельних/зустрічних тенденцій глобалізації, десекуляризації держави та націогенезу за відсутності загальноприйнятої національної ідеї, не може бути ідентифікована своєю належністю виключно до однієї з названих парадигм⁶; проте переконані, що масова політична свідомість усього населення загалом може бути коректно⁷ диференційована на відповідні три парадигмальні сегменти.

Функціонуванню партіями як ключового елемента сучасних політичних систем приділяли увагу в працях такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Р. Далтон, С. Ліпсет

² Усі попередні підстави для критики чинної змішаної виборчої системи, насамперед проблема політичної корупції або так званих «тушок», також залишилися актуальними

³ За усталеною політичною практикою, цей спосіб дострокового припинення повноважень парламентаря стосується виключно «мажоритарників»

⁴ У цьому контексті нами наголошується на принципі «партійності» як «генетичному коді» ПС.

⁵ Мається на увазі, що, згідно із західно-центричним філософським підходом, постіндустріальний вимір суспільства або, інакше, Постмодерн у хронологічному аспекті асоціюється з Майбутнім, тоді як Модерну відповідає Сучасність, а Премодерн (Традиційне суспільство) розглядається як Минуле

⁶ Із цих підстав вважаємо, що співвідношення носіїв поведінкових і ціннісних кодів, притаманних кожній із трьох парадигм, не може суворо корелювати з віковою стратифікацією населення: за «мовчазним принципом» зарахування до Традиційного складника тільки людей старшого/похилого віку, до Сучасності/Модерну – лише середнього віку, відповідно, до Постіндустріального Майбутнього – дітей і молодь. Таку асоціацію розцінюємо як спрощення реальності зі значною похибкою, адже віковий/біологічний чинник автоматично не забезпечує відповідного культурного середовища, яке значною мірою визначається соціально-економічними умовами (банально, місцем проживання та рівнем достатку)

⁷ Саме через універсальність закону нормального розподілу

та С. Роккан, А. Лейпхарт, М. Горовіц, Дж. Пауел, П. Панов, Дж. Сарторі, М. Уоллерстайн, М. Макелберг, М. Карамзін, А. Романюк, Ю. Шведа, М. Примуш.

До теоретичної бази досліджень впливу архетипів на політичні патерни можуть бути зараховані класичні праці З. Фрейда, Е. Фромма, Ф. Ніцше, Ж. Дельоза, а також напрацювання М. Поповича, В. Храмової, А. Здравомислова, М. Лоського й багатьох інших.

Серед праць більш політико-орієнтовного напрямку з погляду практичної застосовності під час розгляду та вирішення виклику «розкол – консолідація» до реалій України треба відзначити публікації Ю. Остапця (питання націоналізації й регіоналізації партійної системи України), С. Вовка (проблематика визначення конструкта «громадянської війни»), Л. Утрина (дослідження сепаратизму в контексті регіональної ідентичності), І. Байрамова (становлення етнічної ідентичності), В. Семко (з'ясування інституціонально-політичних форм організації етнічних спільнот), М. Мораря (дослідження ідеології політичних партій) та інших учених.

Цілком зрозуміло, що культурний код Премодерну, який зберігається в масовій свідомості, охоплює формування або відчутний вплив щодо дуже широкої «номенклатури» ціннісних установок людини та відповідних соціальних патернів. Багатосторонність цих феноменів навіть за умови зосередження виключно на тих, які мають безпосередню «політичну проекцію», зумовлює надмірне розширення об'єкта дослідження. За таких обставин вважаємо за доцільне приділити увагу у світлі оголошеної телеологічної спрямованості на з'ясування архетипів, прояв яких здатний посилювати конфліктний характер міжсегментної взаємодії в розколотому суспільстві, і значення для їх такого функціонування запровадження ПС. Мова йде про сферу розгортання класичного шміттівського концепту «Das Politische» в дихотомії «ворог – друг»⁸ [3, с. 45] або його більш універсальної⁹ інтерпретації, «пом'якшеної» за критерієм інтенсивності протилежності, «ми – вони» від Ш. Муфф [4] стосовно примордіальних ознак групового розмежування людей у соціумі: етнічне походження, релігійна/конфесійна належність і мова.

Автор акцентує увагу саме на цій трійці «першоелементів» соціального статусу, тому що вони уособлюють архаїчні складники культурного коду, що виникли, розвивалися та відтворювалися у своєму культурному значенні з додержавних часів і, попри уніфікуючий вплив розгортання парадигми модерну/постмодерну, продовжують відігравати визначальну роль у політичній, соціальній та економічній реальності [5, с. 113]. Більше того, вказані ознаки взаємопов'язані, адже нерідко саме зумовлена мовною чи релігійною відмінністю культурна окремішність дає змогу диференціювати близькі за походженням у географо-біологічному розумінні етноси¹⁰.

Означені аскриптивні ідентифікаційні ознаки групової належності співвідносяться з поширеним у літературі виокремленням ознак концепту *нація*, яка є феноменом Модерну. Тому задля дотримання означених вище телеологічних меж публікації вважаємо за необхідне зауважити, що зосереджуємо увагу на примордіальному¹¹, а не модерністському¹²

⁸ Навіть з урахуванням авторського застереження про історичність поняття «Політичного» і його спорідненість із епохою, викладеного в оновленій передмові до останньої редакції прижиттєвої публікації в 1963 р. (Schmitt C. Der Begriff des Politischen. Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien. Berlin, 1963), у контексті дослідження розколотого суспільства вважаємо такий підхід до визначення релевантним

⁹ Передбачає існування не тільки антагоністичного, а й агоністичного тлумачення дихотомії

¹⁰ Прикладом багатовікового спільно-сусідського розвитку споріднених етносів, який не завадив розгортанню жорсткого міжетнічного конфлікту з акцентуацією на мовно-релігійне культурне розмежування, є серби та хорвати колишньої Югославії

¹¹ Співвідноситься з етнічним розумінням нації (так звана німецька концепція)

¹² Політичне або громадянське розуміння нації як соціального конструкту

підході до визначення нації. Обрання такого «кута огляду» виправдовується тим, що акцентуація на апріорності нації як первинній даності будь-якої людини в сукупності з тезою про кращість усього «свого» є вихідним умовами для ймовірного розгортання конфліктного сценарію міжетнічної взаємодії в поліетнічній і багатоконфесійній державі, якою є сучасна Україна, у разі набуття такими маркерами ідентичності належності політичного виміру.

Спробуємо пояснити за допомогою історичних прикладів узалежнення конфліктогенної політичної мотивації від примордіальної концептуалізації нації. Так, розглядаючи ідеологію німецького націонал-соціалізму, вітчизняний дослідник С. Дмитрашко підкреслює вагомість расового імперативу та ірраціональних асоціацій масової підсвідомості німців у становленні «нової реальності» [6]. Нині, апелюючи до расового аспекту можна відшукати й у працях ідеолога сіонізму В. Жаботинського [7], хоча в дослідженні, присвяченому націоналізму та єврейству, німецькомовний письменник єврейського походження Л. Фейхтвангер категорично заперечував зв'язок єврейського націоналізму й расової теорії, однак відзначав месіанський духовний характер такого націоналізму [8], що все одно може бути співвіднесено з одним із трьох примордіальних «першоелементів». Іншими прикладами формування політично-конфліктного відокремлення сегментів у межах однієї держави з використанням аскриптивних ознак є ідеології каталонського¹³ та баскського¹⁴ націоналізмів в Іспанії.

Незважаючи на те що соціально-конструктивістська генеза націоналізму є атрибутом Модерну, його політична практика може бути не менш жорсткою, ніж етнічна версія цього феномена¹⁵, і в такому розумінні також охоплюється межами дослідження, адже може розглядатися як вірогідна першопричина виникнення «етнічного» опору культурній уніфікації. У такій ситуації «протистояння» Сучасності та Традиції етнічний націоналізм¹⁶ кваліфікуємо як реакцію на націоналізм політичний, адже опосередковує колективну стратегію збереження групової ідентичності в умовах загрози її втрати. Тому поділяємо оцінку професора С. Іванової, що «громадянський націоналізм вимагає як ціну за отримання громадянства та його переваг капітуляції етнічної спільності й індивідуальності, переміщення етнічної релігії в приватну сферу, маргіналізації етнічної культури і спадщини меншин у межах національної держави. Саме так французький цивільний націоналізм поставився до чорних еліт і євреїв: їхня культура і спадщина знецінювалися, релігії зневажали й витіснялися із суспільного життя або придушувалися, а етнічність у них відібрано. Щоб стати громадянами Франції, вони були змушені стати чорними або єврейськими французами» [11].

Отже, тією мірою, якою хронологічно етнос, мова та релігія передують настанню доби Модерна, зумовлені пов'язаними з ними архетипи масової свідомості й запрограмованими ними поведінкові моделі вважаємо за можливе співвідносити з Премодерном, незважаючи на «експлуатацію» таких архетипів у політичній практиці Сучасності.

На нашу думку, цей підхід кореспондується з дослідженнями Г. Солдатової, яка визначила такі особливості етнічної ідентичності: 1) «родом із минулого», навіть якщо

¹³ Засновники каталонського націоналізму Прат де ла Ріба й Валенти Альміраль визначали каталонську націю через мову [9]

¹⁴ Сабіно Арана, який вважається засновником баскського націоналізму, первісно обрав расу, а не мову підставою націоналістичної ідеології. При цьому расу він визначав не як «набір певних фізичних рис, а як релігійно-моральну спільність» [10]

¹⁵ Такий зв'язок лише підкреслює перспективність комплексного парадигмального аналізу чинників конфліктної політичної артикуляції інтересів диференційованими за аскриптивними ознаками групами в гетерогенному суспільстві

¹⁶ Слідуючи підходу хронологічної послідовності/ієрархії за ступенем політичної суб'єктності групової ідентичності особи в ланцюгу «рід – плем'я – етнос – нація», етнічну належність можна співвіднести з парадигмою Традиції

значною мірою формується елітами й мало зважає на «природні» чинники; 2) міфологічність і квазіраціональність, що дає їй змогу мобілізувати нових прихильників; 3) це залежна змінна – відданість етнічним ідеалам здатна зростати або спадати залежно від зовнішніх обставин; 4) має «подвійне дно», так як етнічна культура, що лежить у її основі, розділяється на культуру для «зовнішнього» і «внутрішнього» користування; 5) пов'язує й солідаризує на основі групового членства; 6) уособлює функцію відносин з іншими етнічними групами, які складаються за принципом опозиції; 7) є категорією «емоційно-нормативною». Гідність, гордість, образи, страхи є найважливішими критеріями міжетнічного порівняння. Ці почуття спираються на глибокі емоційні зв'язки з етнічною спільністю й моральні зобов'язання щодо неї, що формуються в процесі соціалізації індивіда. Емоційні імперативи впливають на образи сприйняття і значною мірою пояснюють ірраціональність поведінки сторін в етнічних конфліктах [12, с. 191–192].

Указані атрибути етнічної ідентичності «резонують» із функціями політичних партій, адже формування партійної ідеології як способу формулювання «бажаної реальності», інструкції щодо її «впровадження» та критеріїв ставлення до подій та інших політичних акторів можна співвіднести зі значенням міфу для етносу; мінливість популярності й засобів її підтримання на належному рівні для партії та мобілізація електорату схожа зі спадами й піднесеннями етнічної свідомості; опікування питаннями інтеграції своїх членів, агрегації й артикуляції їхніх спільних політичних інтересів, розглядаючи інших політичних акторів як конкурентів, супротивників чи союзників, так само, як і для етнічної самосвідомості, притаманне опозиції «ми – вони», «свої – чужі» чи «інші свої».

Цілком природно, що, з одного боку, така атрибутивна спорідненість функціоналу етнічної самосвідомості зі сферою діяльності партій як суб'єктів об'єктивно не може залишитися поза увагою останніх з погляду привабливості використання як інструменту для посилення власного політичного позиціонування, з іншого боку, етнічні архетипи як колективна підсвідомість, що програмує поведінкові й етичні моделі як для побутового, так і для соціального рівня взаємодій, не могли не знайти відповідної власної проекції в політичному вимірі. Отже, так само, як концепт Модерну *політична нація* етимологічно пов'язаний із Традиційним *етносом* (розглядається як наступний рівень його політичного розвитку), партія як форма групової ідентичності і складник політичної системи *нації* перебуває у взаємозв'язку з *етнічною* належністю її членів і прихильників.

У контексті дослідження архетипів можна провести паралель, порівнюючи модерновий конструкт політичної нації у світлі картезіанської раціональності зі свідомістю особи; етнічна самосвідомість у цій аналогії займе позицію підсвідомості, що, відповідно, корелює з «Я» і «Воно» за фрейдівською моделлю суб'єктивності. Продовжуючи цю аналогію, з еквівалентом «Над-Я/Супер-Его» як морально-етичної сили в структурі особистості в політичній системі можуть асоціюватися ідеї верховенства права та зумовлені ним нормативні регулятори.

Вочевидь, через «вікові переваги» етнічної самосвідомості¹⁷ має й більш укорінену інституційність порівняно з феноменом партій, а отже, і більшу інертність/соціальну «масивність».

За аналогією до законів механіки у фізиці можемо стверджувати, що й у соціальних взаємодіях активізація етнічної самосвідомості певного сегменту суспільства як більш «важкий» аспект їх ідентичності «підкорить» етнічно нейтральну політичну/

¹⁷ Згідно з оцінками Л. Гумільова, цикл етногенезу значно перевищує за тривалістю розгортання і стійкого існування в тій чи іншій фазі не тільки тривалість «життя» політичної партії, а й час існування національних держав

громадянську ідентичність такої групи в мотивації та логіці її взаємодій з іншими сегментами цього суспільства. Уважаємо, що прикладом такого «підкорення» є відмічене А. Лейпхартом структурування суспільства із «сегментними протиріччями»¹⁸: «... політичні партії, групи захисту інтересів, засоби комунікації, школи, добровільні об'єднання мають тенденції до організації за лініями, що повторюють наявні всередині суспільства границі» [14, с. 218].

Далі здійснення в практиці взаємодій розмежування політичним актором між «ми» та «вони» за допомогою етнічної ідентифікації, за логікою III закону Ньютона¹⁹ також призведе до етнічно «мотивованої» реакції актора-контрагента, яка підживлюватиме подальше розгортання міжетнічного виміру взаємодій. Моделювання розвитку подій у цьому випадку, на наш погляд, досить влучно описується сценарієм постійного відтворення індивідуально раціональної, але в сукупності програшної поведінки в так званій «дилемі ув'язненого» в її демонстрації на прикладі гонки озброєнь між двома державами. Більше того, таке загострення політизації етнічного в міжгрупових відносинах у межах однієї держави вважаємо вірогіднішим, ніж черговий крок у нарощуванні озброєнь у згадуваній дилемі, адже, на відміну від указаної моделі, яка імпліцитно передбачає співмірність потенціалів конкуруючих держав, кількісне співвідношення етнічних груп у поліетнічній державі (принаймні в Україні²⁰) найчастіше не рівне. Логічним наслідком чисельної диспропорції етнічних груп у разі їхньої політичної взаємодії є такі взаємопов'язані ефекти:

– сприйняття кількісно домінуючою етнічною спільнотою своєї «мажоритарності» і як самодостатнього джерела легітимації права на визначення категорії універсального/загального для всіх сегментів суспільства з погляду класичної «демократії більшості» й водночас як фактичної здатності запровадити саме свою версію «належного» через «право сильного»;

– неспільномірність (схильність до перебільшення в оцінках) сприйняття меншарною етнічною спільнотою дій/поведінки/мотивації домінуючої групи й у разі прийняття «виклику» необхідність запровадження стратегії компенсації кількісного дисбалансу «якістю»/асиметричності власних дій²¹.

Через безпосередню орієнтацію політичних дій і сприйняття актора на владу (її утримання чи отримання), яка не тільки являє собою самодостатній за соціальною цінністю ресурс/капітал, а і є засобом контролю та розподілу щодо інших значущих ресурсів, в умовах об'єктивної фізичної обмеженості останніх етнічна «мотивація» в політиці очікувано може пов'язуватися з дискримінаційними підходами як ефективним способом досягнення перемоги в конкурентній боротьбі²² між групами за такі ресурси. На користь цього

¹⁸ Операціоналізація цього терміна запропонована Г. Екштейном [13, р. 34]

¹⁹ Його застосовність до соціальної динаміки вважаємо цілком коректною, адже цей закон фактично являє собою окремий випадок універсальних законів діалектики

²⁰ Якщо виходити з офіційних відомостей за Всеукраїнським переписом населення 2001 р. (<http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>), хоча релевантність використаної методології етнічної ідентифікації в контексті дослідження викликає питання

²¹ Розглядаючи моделі саме конфліктної взаємодії домінуючої та меншарних етнічних груп у розколотому суспільстві яскравим прикладом такої асиметричної «компенсації кількості якістю» є терористична діяльність ЕТА в Іспанії та ІРА у Великобританії в контексті поширеної тези про тероризм як «зброї слабких». До іншого варіанту ефективного знецінення кількісної переваги ворога є утворення «коаліції» у сенсі тимчасового «збройного» союзу кількох меншарних етносів, чи принаймні ситуативне «узгодження дій» задля посилення їх наслідків «ефектом резонансу», ознаки чого можна спостерігати у одночасному пожевленні автономістсько-сецесійного дискурсу у Північній Ірландії та Шотландії у зв'язку із Брекзітом

²² Автор наголошує, що «розмір виграшу» у вигляді контролю політичної влади в державі зумовлює постійний «тиск» на акторів критерію ефективності в площині макіавеллівської максими «ціль

умовиводу свідчить спостереження Д. Горовіца, який зазначав, що «етнічність утілює елемент потужної емоційної напруженості, яка може бути реактивована, якщо групами усвідомлюється загроза власним інтересам, що призводить до етніфікації, етнічної інтолерантності, конкуренції й, у кінцевому підсумку, насильницького етнічного конфлікту» [15, р. 9]. Цей дослідник також відмічає, що там, де сильною є етнічна прихильність, партії частіше за все організуються за етнічним принципом. Можна виділити ефект, подібний до процесу кристалізації льоду у воді: варто лише одній партії організуватися на цьому підґрунті, інші почнуть повторювати цей приклад [15, р. 293–306].

Прагнення однієї етнічної групи «захопити» владу над змістовим наповненням концепту *політичної нації* в окремі державі тією мірою, якою цей концепт можна буде ототожнити саме/виключно із цим етносом, з одного боку, є абсолютно індивідуально раціональним, адже повною мірою відповідає «рентоорієнтовній» стратегії максимізації політичної вигоди: «захоплення» політичної сфери дає змогу здійснити перерозподіл ресурсів усього соціуму на користь своєї етнічної групи під гаслами «державного інтересу»²³. З іншого боку, у запропонованій вище аналогії зі структурами особистості таке «захоплення» є встановленням контролю з боку підсвідомого «Воно» над свідомим «Я». Глибинність/інтенсивність «захоплення» може відзначатися й спробою через утворення «квазі – Над – Я» усунути справжнє «Над-Я»: за допомогою набутої влади підмінити морально-етичні заповідники верховенства права вузько орієнтованим на потреби домінуючої етнічної спільноти верховенством закону.

Таке метафоричне, але цілком адекватне за аналогією порівняння співвідноситься з приведеним Х. Лінцем та А. Степаном у статті «Державність», націоналізм і демократія» красномовним визначенням Р. Брубейкером цього феномена як «політики націоналізації держави» (“nationalizing state policy”), спрямованої на посилення культурної однорідності: свідомо чи несвідомо, лідери держави проповідують ідею, що держава повинна бути державою нації та служити її інтересам [17, с. 17].

Відданість такій політиці й послідовність її впровадження є сутністю етнократії, згідно із Ж. Тошенко, форми політичної влади, при якій здійснюється управління економічними, політичними, соціальними й духовними процесами з позиції примату національних інтересів домінуючої етнічної групи на шкоду представникам інших груп, що проявляється в ігноруванні їхніх прав під час вирішення принципових питань громадського життя, коли реалізується одностороннє представництво інтересів панівної нації [18].

Створення запровадженням повної ПС у реаліях сучасної України «теплих умов» для розвитку партійної системи з огляду на ризики набуття етнічною мобілізацією (у разі її подальшого розгортання) в умовах суспільного розколу політичного виміру. Логіка розвитку етнічно вмотивованих конфліктів та історичний досвід дають змогу за допомогою моделювання із застосуванням принципів аналогії та підходів теорій раціонального вибору й ігор зробити попередній висновок, що запрограмовані примордіальними архетипами поведінкові стереотипи певної частини суспільства детермінують використання партійних структур як засобу в арсеналі міжсегментної боротьби. Використання такого засобу істотно підвищує «ставки» для всіх політичних акторів, а отже, нарощування «могутності»

виправдовує засоби» при обранні інструментарію політичної боротьби; відтак, для політичної конкуренції, на наш погляд, характерні «недобросовісні» (за ринковою термінологією) практики. Прикладом «м'яких» випадків яких можуть бути постійні скандали відносно використання «брудних» політтехнологій у виборчих кампаніях та політична корупція, тоді як «жорсткі» охоплюють і кримінальне/фізичне переслідування політичних опонентів, і заборону діяльності опозиційних партій, і політичні вбивства тощо

²³ Прикладом такої максимізації зиску може бути згадувана К. Оффе широка підтримка в Латвії підходу з обмеження національних меншин у праві на участь у приватизації [16, с. 16]

такого засобу боротьби через імплементацію ПС розцінюємо як істотну інституційну перешкоду створенню умов консолідації суспільства.

Перспективним вважаємо з'ясування причин і ступеня ефективності використання партійних структур для етнічної мобілізації, дослідження функціонування примордіальних архетипів у середовищі Модерну, а також продовження застосування парадигмального аналізу щодо визначення взаємодій, притаманних соціальним конструкціям саме Модерну, з прогнозованими ефектами від запровадження ПС із погляду їх здатності забезпечити консенсусноорієнтований тренд українському суспільству.

Список використаної літератури

1. Попков Д.О. Пропорційна виборча система VS консолідація розколотого суспільства. Постіндустріальний вимір. *Polish Science Journal*. (Issue 5 (14), 2019). Warshaw : Sp.zo.o. "iScience", 2019. Part 3. P. 149–158.
2. Попков Д.О. Розколоте суспільство: пропозиції до операціоналізації терміна. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Політологія. Соціологія. Право»*. 2018. Вип. 3 (39). С. 90–95.
3. Шмитт К. Понятие политического. *Вопросы социологии*. 1992. № 1. С. 37–67.
4. Муфф Ш. Политика и политическое. *Журнальный клуб «Интелрос» : Политико-философский ежегодник*. 2008. № 18. URL: <http://www.intelros.ru/readroom/politiko-filosofskij-ezhegodnik/pfe-1-2008/7259-politika-i-politicheskoe.html>.
5. Попков Д.О. Від суспільного розколу до загроз цілісності держави. *Актуальные научные исследования в современном мире : материалы XXXIV Междунар. науч. конф.* (г. Переяслав-Хмельницький, 27.02.2018). Переяслав-Хмельницький, 2018, С. 108–117.
6. Дмитрашко С.А. Специфіка формування та функціонування ідеології націонал-соціалізму. *Політикус*. 2016. № 1. С. 169–173.
7. Авинери Ш. Происхождение сионизма. URL: <http://chassidus.ru/library/history/avineri/16-zhabotinsky.htm>.
8. Фейхтвангер Л. Национализм и еврейство. *Задачи еврейства*. Париж, 1933. URL: <https://lechaim.ru/events/natsionalizm-i-evrejstvo/>.
9. Almirall V. Lo catalanisme. Motius que'l·legitiman, fonaments científics y solucions practicas. Antologia de textos. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autonòmics, 2011; Prat de la Riba E. La nacionalitat catalana. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalun, 2007. P. 82.
10. Хенкин С.М., Самсонкина Е.С. Баскский конфликт: истоки, характер, метаморфозы. Москва : МГИМО (У) МИД России, 2011. С. 53.
11. Иванова С.Ю. Этнический национализм и гражданский национализм в современном мире. URL: <http://www.orthedu.ru/news/obzor-smi/14788-etnicheskiy-nacionalizm-i-grazhdanskiy-nacionalizm-v-sovremennom-mire.html>.
12. Солдатова Г.У. Этническое самосознание и этническая идентичность. Этническая психология: история и методы : хрестоматия / отв. ред. А.И. Егорова. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 313 с. С. 189–196.
13. Eckstein Harry. Division and Cohesion in Democracy: A Study of Norway. Princeton, 1966. 293 p.
14. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы. *Полис. Политические исследования*. 1992. № 1-2. С. 217–225.
15. Horowitz D.L. Ethnic groups in conflict. Berkeley (Cal.): Univ. of California press, 1985.
16. Оффе К. Этнополитика в восточноевропейском переходном процессе. *Полис. Политические исследования*. 1996. № 2. С. 27–45.
17. Линц Х., Степан А. Государственность, национализм и демократизация. *Полис. Политические исследования*. 1997. № 5. С. 9–30.
18. Тощенко Ж. Этнократия: история и современность. URL: <http://www.tovievich.ru>.

**THE POTENTIAL OF POLITICAL PARTIES
AS AN INSTRUMENT FOR INCREASING SOCIAL SPLIT
IN THE MEASUREMENT OF PREMODERN SOCIETY**

Denys Popkov

*V.N. Karazin Kharkiv National University,
Faculty of Philosophy, Department of Political Science
Freedom Square, 4, 61022, Kharkiv, Ukraine*

The article is a continuation of the author's study of the influence of the proportional electoral system on the consolidation of a split society through paradigm analysis and the method of interdisciplinary analogies. The relevance of finding out the probable consequences of Ukraine's transition to an exclusively proportional electoral system is justified by the results of the 2019 presidential and parliamentary campaigns. A proportional electoral system is considered in the context of its "genetic code" – the principle of partisanship. The focus is on patterns that are dependent on the archetypes of Premodern. Historical examples of the dependence of conflicting political motivation on the primordial conceptualization of the nation are presented. The application of the primordial approach to the nation for research purposes is justified and the connection with the Modernist paradigm is outlined. Arguments have been put forward regarding the risk of creating grounds for the conflict to unfold and for the introduction of a civic version of nationalism. The relationship between ethnic identity and party affiliation has been determined through the attributive affinity of ethnic identity with the sphere of activities of political parties. Demonstrated an objective "interest" in the mutual reinforcement of ethnic consciousness and party positioning in the context of social divisions. Ethnic motivation dominance in cross-segment political interactions is substantiated. The author notes that ethnic "motivation" in politics can be linked to discriminatory approaches as an effective way of winning the competition between public groups for scarce resources. The regularity of the escalation of the conflict scenario under such conditions is proved in the light of the approaches of rational choice theory and game theory. It is offered as an explanatory mechanism of the conflict interaction of ethnic groups in the state and its influence on the formation of a political nation analogy with the structure of Freud's personal. The probability of introducing an ethnocratic regime of power is shown. The directions of further development of the research of the problems and prospects of scientific intelligence are outlined.

Key words: proportional election system, paradigm analysis, ethnic identity, social split, Premodern, political party, archetype, "Superego", "It", nation, ethnocracy.